

PORODIČNI RIZIČNI FAKTORI MALOLJETNIČKE DELINKVENCIJE

Prof.dr Nebojša Macanović¹²¹
Fakultet političkih nauka Banja Luka
Univerzitet u Banjoj Luci

Marko Ružičić, MA¹²²
Master socijalnog rada

Apstrakt: *Prema sociološkim teorijama, socijalni faktori su presudni za pojavu maloljetničke delinkvencije. Porodica se posmatra kao primarna socijalna sredina, unutar koje se mogu identifikovati zaštitni i/ili rizični faktori za pojavu maloljetničke delinkvencije. U istraživanju rizičnih porodičnih faktora pošlo se od pretpostavke da većina maloljetnih delinkvenata potiče iz porodica u kojima dominiraju nepovoljne socioekonomske karakteristike. Primijenjena je metoda analize sadržaja na uzorku od 105 dosijea maloljetnih delinkvenata, korisnika Dnevnog centra za maloljetnike Banja Luka. Nasuprot uvriježenom shvatanju, utvrđeno je da većina maloljetnih delinkvenata živi u potpunim i funkcionalnim porodicama u kojima nema obrazovne deprivacije a stambene i finansijske prilike su zadovoljavajuće. Zaključeno je da u prevenciji maloljetničke delinkvencije više pažnje treba usmjeriti na uticaje šireg društvenog okruženja. Shodno tome, važan teorijski okvir za djelovanje pomažućih profesija, među kojima i socijalnog rada, jesu teorije društvene anomalije i socijalne isključenosti.*

Ključne riječi: *maloljetnička delinkvencija, porodica, socijalni rad*

UVOD

Vaspitanje mladih je važan zadatak društva i jedan od glavnih preduslova za njegov razvoj. Međutim, u svakom društvu postoji značajan broj mladih, čije ponašanje odstupa od opšteprihvaćenih društvenih običaja i normi. Mladi, skloni ovakvom ponašanju, kvalifikuju se kao devijanti, delinkventi, prestupnici, počinioci krivičnih djela... U ovom radu prihvaćen je termin „maloljetni delinkventi“, kojim su obuhvaćene mlade osobe uzrasta od 14 do 18 godina koje su počinile krivična djela i zbog toga podliježu primjeni zakonskih mjera u cilju promjene svog ponašanja.

Naučna objašnjenja pojave maloljetničke delinkvencije baziraju se na objašnjenju rizičnih i protektivnih faktora. Među tim faktorima uticaj porodice se tretira kao presudan. Međutim, savremena društva karakterišu brojni socijalni problemi, koji pogoduju pojavi asocijalnih ponašanja, ne samo mladih, nego i ostalih članova društva. U periodima društvene anomalije (Merton, 1968, prema Milosavljević, 2009) ugrožena je i sama porodica.

U ovom radu se ispituju socioekonomska obilježja porodica maloljetnih delinkvenata, kako bi se utvrdilo da li su nepovoljne porodične prilike značajno zastupljene unutar ovih porodica. Istraživanjem su obuhvaćene porodice korisnika Dnevnog centra za maloljetnike u Banjaluci. Obimna dokumentacija stručnih radnika omogućila je uvid u mjesto prebivališta maloljetnih delinkvenata, strukturu njihovih porodica, obrazovanje i zaposlenost roditelja, stambeno-finansijske prilike i

---

¹²¹ nebojsa.macanovic@fpn.unibl.org

¹²² markoruzicic1989@gmail.com

funkcionalnost porodica, s akcentom na unutarporodične sukobe i socijalne devijacije roditelja maloljetnih delinkvenata.

Ne umanjujući značaj porodice u procesu socijalizacije mladih, u ovom radu se propituju uobičajena shvatanja o nepovoljnim uticajima porodične situacije na ponašanje maloljetnika. U poređenju sa rezultatima sličnih istraživanja, rezultati ovog istraživanja ne pokazuju izrazito nepovoljna socioekonomska obilježja porodica maloljetnih delinkvenata, što upućuje na zaključak da uzroke delinkvencije mladih treba tražiti i u širem socijalnom kontekstu.

TEORIJSKI KONCEPTI O UZROČNOSTI MALOLJETNIČKE DELINKVENCije

Teorije o uzrocima delinkventnog ponašanja mogu se svrstati u tri grupe: biopsihopatološke teorije, socijalnopsihološke teorije i sociološke (strukturalne) teorije (Milosavljević, 2004).

Biopsihopatološke teorije uzroke maloljetničke delinkvencije vide u čovjeku koji, zbog svojih bioloških, fizioloških i organskih karakteristika, razvija i ispoljava delinkventno ponašanje, ovu grupu spadaju antropološke teorije, teorije nasljeđa, rasne teorije i endokrinološke teorije. (Milosavljević, 2003).

Socijalnopsihološke teorije uvažavaju sadejstvo psiholoških i socijalnih faktora. Među ovim teorijama su: teorija socijalne kontrole prema kojoj se rizik od devijantnih ponašanja smanjuje ukoliko su mladi privrženi primarnim agensima socijalizacije putem kojih im se prenose konvencionalne vrijednosti; teorija diferencijalne asocijacije, prema kojoj je kriminalno ponašanje rezultat socijalnog učenja u kriminalnim socijalnim grupama (Sutherland, 1947); teorija socijalnog učenja Alberta Bandure (1997), prema kojoj se agresivno ponašanje uči posmatranjem ponašanja drugih, te Tardova teorija učenja imitacijom, prema kojoj se socijalnopsihološko ponašanje u početku oponaša kao moda, da bi potom preraslo u naviku, pri čemu učenje naročito zavisi od pozitivnog ili negativnog potkrepljenja (Milosavljević, 2004); teorija frustracije, zasnovana na Frojdovom učenju da društvo svojim normama sputava biološke potrebe i na Adlerovom učenju o agresivnosti kao kompenzaciji za osjećaj inferiornosti (Agnew, 1985, prema Milosavljević, 2004).

Sociološke teorije ne odbacuju u potpunosti uticaj bio-psiholoških karakteristika pojedinca, ali uzroke delinkventnog ponašanja prevashodno traže u socijalnom sistemu, njegovoj strukturi, ekonomskom položaju i kulturnim varijacijama (Stojaković, 2011). Za objašnjenje maloljetničke delinkvencije značajno je shvatanje anomije koja se vidi kao stanje beznornnosti, bezakonja, odsustva organizacije i koordinacije, pri čemu društvo (npr. u vrijeme ekonomske krize) gubi svoju regulatornu funkciju, društvene vrijednosti su poremećene, a pojedinci prepušteni sami sebi (Durkheim, 1897, prema Milosavljević, 2004). Anomija znači rascjep između ciljeva i normi kulture (npr. želja za prestižom ili bogatstvom) kada društvena i kulturna struktura „generišu pritisak u smjeru društveno devijantnog ponašanja“ (Merton, 1957, prema Milosavljević, 2004: 34). Nedostupnost materijalnih dobara i socijalnih usluga uzrokuje osiromašenje većeg dijela stanovništva, pri čemu su neke skupine posebno izložene socijalnim rizicima. Usljed nedostatka ili nedostupnosti legitimnih sredstava, pripadnici ovih skupina posežu za nelegitimnim sredstvima, kako bi postigli opštedruštvene ciljeve, koji se mogu podvesti pod pojam „ugodan život“. Oni odbacuju (ili nisu u mogućnosti) da taj cilj postignu svojim radom i vještinama, pa pribjegavaju „snalaženju“, „dovitljivosti“, „izigravanju zakona“. „Filozofija preživljavanja“ postaje neka vrsta spontane ali raširene ideologije i ponašanja svih struktura i institucionalnih sistema u državi (Milosavljević, 2003). Ovu pojavu dodatno podstiče propagiranje materijalnog bogatstva i visokog životnog standarda, kao dominantnih društvenih vrijednosti u potrošačkim društvima. U savremeno doba akcenat se stavlja na uticaj masovnih medija, porodice, društvene zajednice, obrazovanja – generalno na uticaj sredine i uslova kojima je osoba izložena (Macanović, 2014). Shodno tome, u ovom radu teorijsko uporište su sociološke teorije.

Koncept rizičnih i protektivnih faktora polazi od toga da različni faktori povećavaju mogućnost problema u ponašanju, dok protektivni pružaju otpor rizičnim faktorima. Ovi faktori se javljaju na individualnom nivou (psihološka i biološka obilježja pojedinca), nivou neposrednog okruženja (porodica, škola, susjedstvo) i šireg socijalnog okruženja (lokalna zajednica, regija, država) (Fraser, 1997, prema Ajduković, 2000). U fokusu ovog rada su porodični rizični faktori maloljetničke delinkvencije, čiji uticaj su proučavali brojni autori (Beane, 2008; Benbenishty & Avi Astor, 2005; Duncan, 2008; Finkelhor, 2008; Holmes and Holmes-Lonergan, 2004; prema Macanović, 2020).

Među rizičnim porodičnim faktorima izdvajaju se strukturalne karakteristike porodice i njeno funkcionisanje.

Dezorganizacija porodice se manifestuje u vidu razvoda, ali i kroz razdvojenost članova porodice, izbjegavanje braka i formiranja porodice, sve veći broj jednoroditeljskih porodica, nevoljne višegeneracijske porodice zbog ekonomske prisiljenosti na zajednički život itd. (Milosavljević, 2003). Dezorganizacija znači raspad grupe, a u kontekstu porodice odnosi se na strukturalno potpune i strukturalno nepotpune porodice (Milosavljević, 2004). Broj nepotpunih (deficijentnih) porodica stalno raste. Drastičan vid deficijentnosti jesu slučajevi u kojima djeca ostaju bez oba roditelja. U većini slučajeva radi se o jednoroditeljskim porodicama, što može biti posljedica smrti jednog roditelja. Budići da se radi o „višoj sili“ za očekivati je slabije negativno dejstvo na razvoj djece. Međutim, kada je nepotpunost porodice izazvana međusobnim nerazumijevanjem i averzijom između roditelja, to se drastičnije odražava na djecu. Razvod, vanbračne veze i druge subjektivne razloge razdvojenosti roditelja, djeca teže prihvataju, pogotovo ako su svjedoci neprijatnih scena roditeljskih sukoba. Samohrani roditelji imaju težak zadatak u procesu socijalizacije djece, a posebno majke koje se češće nađu u ovoj ulozi.

Disfunkcionalnost porodice znači poremećaj odnosa ili funkcija u porodičnom životu zbog nedostatka zajedništva i emocionalne povezanosti, a ishod je nemogućnost istpunjavanja bitnih porodičnih ciljeva, bez obzira na njen sastav (Golubović, 1981, prema Milosavljević, 2005). Takvoj porodici nedostaje zajedništvo, saradnja, solidarnost, emocionalna povezanost i podrška, što dovodi do poremećaja u obavljanju porodičnih uloga i teških sukoba bez razrješenja (Marković, 1990, prema Vidanović, 2005). O uticaju disfunkcionalnih porodičnih odnosa na maloljetničku delinkvenciju govori i sljedeći navod: „Porodični činioci su jedan od najjačih protektivnih faktora, samim tim su disfunkcionalni porodični odnosi jedan od najvažnijih rizičnih faktora za nastajanje i održavanje delinkventnog ponašanja, što je zapažanje koje je u skladu sa velikim brojem dosadašnjih istraživanja” (Smallbone i Dadds, 2000; Juby i Farrington, 2001; Farrington, 2012, prema Karić, Marković, Stojilović i Mihić, 2015: 186).

Okrnjen porodični sastav može izazvati ozbiljne probleme u funkcionisanju porodice i socijalizaciji djece. Razlozi su sljedeći: 1) za formiranje ličnosti djeteta potrebna su oba roditelja, budući da se tzv. „ego-ideal“ izgrađuje na osnovu modela ličnosti oba roditelja i njihovih međusobnih odnosa; 2) za skladan emocionalni razvoj djeteta i za uspostavljanje emocionalno stabilne porodice potrebno je da se porodica sastoji iz dva para veza koje čine muž – žena/roditelji – djeca (Mijanović, 1995). Prema tome, nedostatak jednog roditelja doprinosi emocionalnoj nesigurnosti i nestabilnosti kod djece, onemogućava pozitivnu identifikaciju sa roditeljima, dovodi do osjećanja odbačenosti i usamljenosti, što sve može da bude faktor za pojavu maloljetničke delinkvencije (Konstantinović-Vilić, Nikolić-Ristanović, Kostić, 2009: 371).

Oskudica materijalnih dobara i loše stambene prilike mogu uticati na pojavu maloljetničke delinkvencije. Povoljne materijalne prilike olakšavaju obavljanje vaspitne funkcije porodice, dok se u porodicama u kojima su roditelji zabrinuti zbog teških materijalnih prilika, djeci ne posvećuje dovoljna pažnja. S tim u vezi treba uzeti u obzir obrazovni status roditelja i njihovu zaposlenost. Ukoliko su roditelji nezaposleni ekonomski standard pada. To se odražava i na ukupan kvalitet porodičnog života, što može da izazove i delinkvenciju maloljetnika. Dugotrajno odsustvo zaposlenih roditelja može imati nepovoljne posljedice po djecu, pogotovo ukoliko nisu dovoljno razvijene odgovarajuće društvene institucije.

Loša unutarporodična komunikacija, nasilje u porodici i antisocijalno ponašanje roditelja mogu biti faktori za pojavu delinkvencije. „Istraživanja su pokazala da loši međusobni odnosi roditelja i dece, ravnodušnost, odbacivanje, preterana strogost, nedostatak poverenja, saradnje i privrženosti, nedoslednost u vaspitanju deluje kao kriminogeni faktor“ (Konstantinović-Vilić, Nikolić-Ristanović, Kostić, 2009: 373). Kriminalitet i drugi oblici socijalno-patološkog ponašanja roditelja mogu da utiču na pojavu delinkvencije kod mladih. Društveno neprihvatljivo ponašanje roditelja negativno se odražava na porodičnu atmosferu i ugrožava emotivni status djece, koja su u periodu djetinjstva i puberteta posebno osjetljiva (Jašović, 1983). Oponašajući starije, djeca mogu preuzimu i model kriminogenog ponašanja roditelja, a takvi roditelji vremenom gube autoritet i kontrolu nad djecom. „Dezintegrisanu porodicu možemo odrediti kao porodicu u kojoj nastaju takvi poremećaji u porodičnom životu koje karakteriše nedostatak zajedništva, što se manifestuje u nedostatku saglasnosti među članovima u bitnim pitanjima porodičnog života, u emocionalnoj nepovezanosti, u nedostatku

uzajamne podrške i solidarnosti i nemogućnosti ispunjenja bitnih porodičnih ciljeva, što se manifestuje u nedostatku kooperacije i u poremećenosti porodičnih uloga, u pojačanim i učestalim sukobima koji se ne razrešavaju, u poremećajima samih ličnosti članova porodice (mentalni poremećaj, delinkvencija itd.)” (Golubović, 1981: 219).

Većina istraživanja i teorijskih shvatanja ukazuju na presudan uticaj porodičnih prilika na maloljetničku delinkvenciju. Istraživanjem, koje je prikazano u ovom radu, preispituje se to stanovište i otvara pitanje da li u specifičnim društvenim okolnostima (posljedice rata, tranzicija, nezaposlenost, siromaštvo, socijalna isključenost) uticaj porodice treba posmatrati izolovano ili u kontekstu širih društvenih prilika. Pošto je funkcionisanje porodice uslovljeno ukupnim društvenim uslovima, porodica i njeni članovi često su nemoćni da sami savladaju društvena ograničenja. Ako se zna da je materijalno obezbijeđena, zdrava i harmonična porodica snažan protektivni faktor i čvrsta garancija uspješnog vaspitanja mladih, onda treba činiti osmišljene napore u pravcu osposobljavanja porodice za njenu funkciju socijalizacije, ali i djelovati u širem socijalnom kontekstu. Socijalni rad je važan društveni odgovor u prevenciji i ublažavanju problema maloljetničke delinkvencije. Usluge socijalnog rada, koje se pružaju u Dnevnom centru za maloljetnike Banjaluka, primjer su organizovane brige za mlade koji su ispoljili delinkventno ponašanje.

METODOLOŠKI PRISTUP

Predmet istraživanja su socioekonomska obilježja porodica maloljetnih delinkvenata kao rizični faktori pojave maloljetničke delinkvencije.

Naučni cilj istraživanja je naučna deskripcija. U širem smislu, cilj je objašnjenje činilaca maloljetničke delinkvencije (ograničeno na faktor uticaja porodice) radi sticanja boljeg uvida u ovu pojavu. Ispitana su sljedeća obilježja porodica maloljetnih delinkvenata: mjesto prebivališta, stambeni uslovi, zaposlenost roditelja, obrazovni nivo roditelja, finansijske prilike porodice, deficijentnost porodice (potpune i nepotpune porodice), funkcionalnost porodice (unutarporodični sukobi i socijalne devijacije kod roditelja).

Hipotetički okvir istraživanja čini generalna hipoteza iz koje je izvedeno pet posebnih hipoteza.

Generalna hipoteza: U porodicama iz kojih potiču maloljetni delinkventi – korisnici Dnevnog centra za maloljetnike Banjaluka, prevladavaju nepovoljne socio-ekonomske prilike.

I posebna hipoteza: Većina porodica maloljetnih delinkvenata živi u urbanom području.

II posebna hipoteza: Većina roditelja maloljetnih delinkvenata su niskoobrazovane osobe.

III posebna hipoteza: Većina porodica maloljetnih delinkvenata živi u nepovoljnim materijalno-finansijskim uslovima.

IV posebna hipoteza: Većina maloljetnih delinkvenata potiče iz deficijentnih porodica.

V posebna hipoteza: Većina maloljetnih delinkvenata živi u disfunkcionalnim porodicama.

Istraživanje je provedeno u vidu studije slučaja. “Slučaj može biti pojedinac, nekoliko pojedinaca ili cijela grupa, program, događaj, aktivnost, proces sastavljen od više etapa i sl.” (Creswell, 2012, prema Miočić, 2018: 182). U ovom radu su istražena socioekonomska obilježja porodica maloljetnih delinkvenata - korisnika usluga Dnevnog centra za maloljetnike Banjaluka. Primijenjena je metoda *analize sadržaja (dokumenata)*. Uzorak čini 105 dosijea maloljetnih delinkvenata, koji su upućeni na obavezni tretman u Dnevnom centru za maloljetnike Banjaluka.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Demografska obilježja porodica maloljetnih delinkvenata razmotrena su na osnovu podataka o području stanovanja (gradsko, prigradsko, selo).

Tabela 1: Porodice maloljetnih delinkvenata prema području stanovanja

Područje stanovanja	N	%
Grad	65	61,90
Prigradsko naselje	32	30,48
Selo	8	7,62
Ukupno	105	100

U gradu i prigradskim naseljima nastanjeno je 92,38% maloljetnih delinkvenata, a u selu 7,62%, čime je potvrđena prva posebna hipoteza, prema kojoj većina porodica maloljetnih delinkvenata živi u urbanom području. Ovo je u skladu sa prethodnim saznanjima o uticaju urbane sredine na pojavu maloljetničke delinkvencije. U kriminologiji i sociologiji vlada mišljenje da je pojava maloljetničke delinkvencije karakteristična za urbane sredine. Usljed industrijalizacije dolazi do veće koncentracije stanovništva u urbanim područjima. Stanovništvo, koje se doseljava u grad, napušta seoski sociokulturni ambijent, koji karakteriše rodbinska, susjedska i prijateljska solidarnost. U novoj sredini čeka ih neizvjesnost, nov način života, drugačije društvene vrijednosti, navike i shvatanja. Socijalna kohezija i socijalna kontrola su jači u malim sredinama, dok u gradu ima više iskušenja za hedonističke i avanturističke porive, veći je otpor autoritetima i manje se poštuju tradicionalne vrijednosti (Gutović, 2001). Izvjesno je da na pojavu kriminaliteta različiti uticaj imaju ekonomske migracije u odnosu na prisilne (npr. ratne). Pri ispitivanju uticaja urbanog načina života na pojavu kriminaliteta važno je utvrditi područje iz kojih su došli migranti, sociokulturna obilježja migranata, motive migracije, odnos između migranata i domaćeg stanovništva, teškoće u prilagođavanju itd.

Obrazovni nivo članova porodica maloljetnih delinkvenata je jedan od pokazatelja socioekonomskog stanja porodice, budući da viši obrazovni nivo omogućava bolji društveni status, a kroz vaspitno-obrazovni proces postiže se kvalitetnija socijalizacija djece. Obrazovanje roditelja i njihov odnos prema školovanju su bitan faktor vaspitanja djece. Neka djeca mogu biti demotivisana za obrazovanje zbog negativnog odnosa roditelja prema školovanju. Polazeći od značaja obrazovanja roditelja za vaspitanje djece, u narednoj tabeli je prikazan obrazovni nivo roditelja maloljetnih delinkvenata.

Tabela 2: Obrazovni nivo roditelja maloljetnih delinkvenata

Obrazovanje majke	N	%	Obrazovanje oca	N	%
<OŠ OŠ	29	27,61	<OŠ OŠ	16	15,24
SSS	66	62,86	SSS	77	73,33
VSS	7	6,66	VSS	5	4,76
>VSS	3	2,86	>VSS	0	0
Nepoznato	0	0	Nepoznato	7	6,66
Ukupno	105	100,00	Ukupno	105	100,00

U ukupnom broju roditelja maloljetnih delinkvenata, njih 73,80% ima srednjoškolsko ili visokoškolsko obrazovanje, pri čemu nema značajne razlike u nivou obrazovanja s obzirom na pol roditelja. Dakle, u porodicama maloljetnih delinkvenata nije izražena obrazovna deprivacija roditelja. Time je opovrgnuta druga posebna hipoteza prema kojoj su roditelji maloljetnih delinkvenata većinom niskoobrazovane osobe. Povoljan obrazovni nivo roditelja pozitivno se odražava i na školovanje njihove djece. Skoro svi maloljetni delinkventi (93,33%) su uključeni u školski proces. Samo sedam maloljetnika (6,66%) nije nastavilo školovanje nakon završene osnovne škole. Među njima jedan maloljetnik je napustio redovno pohađanje osnovne škole, ali je školu završio vanredno. Pošto je 93,33% maloljetnika u procesu školovanja, može se zaključiti da oni, ali i njihovi roditelji visoko vrednuju vaspitno-obrazovni proces. Podatak da roditelji maloljetnih delinkvenata imaju zavidan nivo obrazovanja i da skoro sva njihova djeca uredno pohađaju školu, odudara od uvriježenog shvatanja o uticaju kulture siromaštva na pojavu delinkvencije. Kultura siromaštva podrazumijeva, ne samo materijalno siromaštvo, nego i neobrazovanost i nepridavanje značaja obrazovanju, socijalnu izolaciju i marginalizovanost, deficit socijalnih veza i kapaciteta da se izađe iz stanja siromaštva (Petrović, 2013). Prema nalazima nekih istraživanja, 46% maloljetnih prestupnika potiče iz uslova siromaštva; nizak ekonomski nivo najčešće korelira sa neobrazovanjem, a nizak obrazovni nivo roditelja znači nepodsticanje obrazovnog razvoja djece; kod 52% ispitanih su neobrazovani roditelji, dok su visoko obrazovani roditelji bili kod samo 4,25% maloljetnih prestupnika (Gutović, 2001). Istraživanja ukazuju na visoku korelaciju školskog neuspjeha i maloljetničkog prestupništva. Prekid školovanja, ili bjekstvo od kuće i škole nađeni su kod 78,3% prestupnika i kod 63,24% vaspitno zapuštenih. Bježanje od kuće i škole ima uzroke u porodičnoj dinamici, poremećaju strukture i funkcije porodice, zanemarivanju i nasilju. Rjeđe je motiv avanturizam a češće oslobađanje od neprijateljske sredine i nepodnošljivih okolnosti u porodici (Tadić, 1992). Psihološki pratioci kulture siromaštva su naučena

bespomoćnost i samoodbacivanje, što znači odsustvo želje i odbacivanje prilika da se situacija popravi (Milosavljević, 2004: 25). Treba uzeti u obzir i sljedeće: “U kriminološkoj literaturi preovlađuje stanovište po kome niži nivo obrazovanja ne dovodi nužno do pojave kriminaliteta, ali što su ljudi obrazovaniji njihova razvijena svest ih odvraća od vršenja kriminaliteta...” Prema tome, učešće u obrazovnom procesu može biti značajan protektivni faktor u suzbijanju maloljetničke delinkvencije.

Materijalno-finansijske prilike porodica maloljetnih delinkvenata istražene su, počev od procjene da se roditelji, koji žive u materijalnoj i finansijskoj oskudici, suočavaju sa mnogo više problema u odnosu na druge roditelje. Egzistencijalni problemi, poput života u skućenom prostoru, nedostatka novca, hrane, odjeće i obuće, stvaraju tenziju i stres kod roditelja. To utiče na kvalitet roditeljstva i funkcionalnost porodice. Roditelji, koji su opterećeni brigom za egzistenciju porodice, nedovoljno se uključuju u probleme svoje djece, ne posvećuju im dovoljno pažnje pa su takva djeca često prepuštena sama sebi ili uticaju drugih socijalnih grupa, najčešće vršnjačkih. Zato se smatra da oskudica materijalnih dobara ili ekstremno siromaštvo uzrokuju delinkventno ponašanje djece.

Tabela 3: Stambeni uslovi porodica maloljetnih delinkvenata

Stambeni uslovi	N	%
Odlični	3	2,86
Vrlo dobri	17	16,19
Prosječni	64	60,95
Ispotprosječni	21	20,00
Ukupno	105	100,00

Prilikom procjene stambenih uslova korišten je kriterijum, prema kome veličinu stambenog prostora koja odgovara potrebama pojedinca ili porodice čini, “pored kuhinje, kupatila i hodnika, jedna soba po članu porodice, odnosno dvije sobe za lice koje ostvaruje pravo na dodatak za pomoć i njegu drugog lica” (Zakon o socijalnoj zaštiti Republike Srpske, član 19. tačka 5). Rezultati istraživanja pokazuju da dominantna većina ispitanika živi u solidnim stambenim uslovima, a da samo 20% živi u stambenim uslovima koji su ispod prosjeka. Pošto stambeni problemi mogu biti izvor stresa, može se zaključiti da po tom pitanju porodice, obuhvaćene ovim istraživanjem, nisu izložene frustraciji.

Tabela 4: Zaposlenost roditelja maloljetnih delinkvenata

Zaposlenost majke	N	%	Zaposlenost oca	N	%
Stalno zaposlena	62	59,04	Stalno zaposlen	61	58,09
Povremeno zaposlena	6	5,71	Povremeno zaposlen	19	18,09
Nezaposleni	35	33,33	Nezaposlen	18	17,14
Nepoznato	2	1,9	Nepoznato	7	6,66
Ukupno	105	100,00	Ukupno	105	100,00

Većina roditelja ima stalno zaposlenje (59% majki i 58% očeva), a povremeno je zaposleno 5,71% majki i 18,09% očeva. Samo 17,14% očeva i 33,33% majki su nezaposleni.

Tabela 5: Finansijske prilike porodica maloljetnih delinkvenata

Finansijski prihodi	N	%
Natprosječni	1	0,95
Prosječni	69	65,72
Ispotprosječni	35	33,33
Ukupno	105	100,00

Finansijska situacija se u 66,67% slučajeva ocjenjuje kao odlična ili prosječna. Finansijski prihodi porodice su ispod prosjeka kod trećine porodica. Prilikom utvrđivanja optimuma finansijskih prihoda

kriterijum je bila prosječna neto plata u Republici Srpkjoj, koja je u vrijeme istraživanja iznosila je 979 KM (Republički zavod za statistiku, 2021).

Prema rezultatima ovog istraživanja, većina maloljetnih delinkvenata živi u povoljnim stambenim uslovima, sa roditeljima koji imaju zadovoljavajući radni angažman i solidne novčane prihode Time je opovrgnuta treća posebna hipoteza, prema kojoj većina porodica maloljetnih delinkvenata živi u nepovoljnim materijalno-finasijskim uslovima.

Nasuprot uobičajenom shvatanju da maloljetni prestupnici dolaze iz uslova porodičnog siromaštva, u ovom istraživanju se ispostavilo da žive u relativno dobrim materijalnim uslovima. To se podudara sa nalazima jednog ranijeg istraživanja u kome je utvrđeno „da materijalni status nije u značajnoj vezi sa ispoljavanjem prestupničkog ponašanja i da je materijalna slika porodica maloletnih prestupnika skoro identična slici opšte populacije” (Merdović, 2009, prema Jugović, 2014: 84). Dakle, uzroke maloljetničkog kriminala ne treba tražiti isključivo u materijalnoj situaciji porodica, nego i u širem socijalnom okruženju.

Deficijentnost porodica maloljetnih delinkvenata utvrđena je na osnovu podataka o strukturi porodice. Sinonimi za pojam deficijentnosti su „dezorganizacija“, „manjkavost strukture porodice“ ili „razoreni dom“. Dezorganizacija znači raspad grupe, a u slučaju porodice odnosi se na strukturalno potpune i nepotpune porodice (Milosavljević, 2004). Deficijentna porodica je ona u kojoj su djeca rođena van braka, djeca iz rastavljenih brakova i djeca koja su ostala bez jednog ili oba roditelja. Na osnovu analize dokumentacije korisnika Dnevnog centra za maloljetnike, identifikovani su slučajevi deficijentnosti porodice usljed smrti ili razvoda roditelja i usljed napuštanja porodice od strane oca vanbračne djece.

Tabela 6: Struktura porodica maloljetnih delinkvenata s obzirom na deficijentnost

Potpunost porodice	N	%
Potpuna	64	60,95
Razvod roditelja	31	29,52
Jednoroditeljska	7	6,67
Domski smještaj	3	2,86
Ukupno	105	100,00

Prema rezultatima, najveći broj maloljetnih delinkvenata, tj. 60,95%, živi u potpunim porodicama, dok 36,19% maloljetnih delinkvenata živi u deficijentnim porodicama. Relativno visok procenat razvoda (29,52%) pokazuje da je najčešći uzrok nepotpunosti porodice raspad bračne zajednice. U svim ostalim slučajevima jednoroditeljskih porodica uzrok je udovištvo, odnosno smrt jednog od roditelja. Evidentirana su i tri slučaja djece bez roditeljskog staranja, koja su smještene u Dom za nezbrinutu djecu „Rada Vranješević“. Na osnovu rezultata istraživanja, nije potvrđena četvrta posebna hipoteza, prema kojoj većina maloljetnih delinkvenata potiče iz deficijentnih porodica.

Određena istraživanja su pokazala da postoji statistički značajna povezanost između kvantiteta porodične interakcije i socijalno neprihvatljivih ponašanja mladih (Milosavljević, 2000). Ovakvi nalazi su razumljivi zato što je izvjesno da će kvantitet (učestalost) porodičnih interakcija biti veći u potpunim nego u nepotpunim porodicama. Zbog strukturalnog deficita u nepotpunim porodicama može biti smanjena interakcija sa djecom, ne samo zbog odsustva jednog roditelja, nego i zbog toga što je drugi (prisutni) roditelj zaokupljen brigom za svakodnevnu egzistenciju porodice. Međutim, to ne mora biti slučaj, ukoliko članovi nepotpunih porodica posvete dodatnu pažnju unutarporodičnim komunikacijama i interakcijama.

Istraživanja odnosa tzv. “razorenog doma” (nepotpune porodice) i maloljetničke delinkvencije pokazuju da “razoreni dom” ne mora biti značajan uzročnik maloljetničke delinkvencije. U prilog tome govore rezultati obimnog istraživanja Milosavljevića iz 1991. godine (Milosavljević, 2000, prema Đurić, 2008). “Ovo istraživanje je pokazalo da trend rasta djece u populaciji ‘razoreni dom’ ne prati povećanje obima maloljetničke delinkvencije. Naime, u cilju pronalaska odgovora na pitanje u kakvom su odnosu razoreni dom i maloljetnička delinkvencija, autor je na uzorku koji je činilo 1.201.532 djece koja su rođena van braka, 478.798 djece iz rastavljenih brakova, 143.619 maloljetnih delinkvenata iz potpunih i 56.479 maloljetnih delinkvenata iz nepotpunih porodica u razdoblju od 36 godina (1953-1988), izvršio istraživanje i došao do sljedećih rezultata: oko 2,5 puta je više maloljetnih

delinkvenata bilo iz potpunih nego iz nepotpunih porodica...” (Milosavljević, 2000, prema Đurić, 2008: 427). Zanimljivo je da su i rezultati ovog istraživanja potvrdili upravo to - da 2,5 puta više maloljetnih delinkvenata živi u potpunim porodicama, u odnosu na one koji žive u deficitarnim.

Naravno, deficitarnost porodice, kao vaspitni problem ne treba zanemariti. Značajan broj djece raste uz samo jednog roditelja, najčešće majku zbog smrti drugog roditelja, napuštanja, razvoda. U savremenom društvu karakteristična je i pojava odsutnosti jednog ili oba roditelja iz porodice na duže vrijeme zbog rada u inostranstvu, a postoji i prinudna ne cjelovitost ako se roditelj nalazi na izdržavanju kazne zatvora, bolničkom liječenju, u zarobljeništvu itd. Osim toga, zaposleni roditelji su često zbog radnih obaveza svakodnevno odsutni po 10-12 sati, te ne posvećuju dovoljno pažnje djeci ili brigu o njima prepuštaju srođnicima ili društvu.

Socijalna dezorganizacija porodične grupe se dešava u okviru opšte društvene, ekonomske, političke i vrijednosno-moralne krize društva. Slabljenje porodičnih veza i raspad porodica se ne dešava samo u slučaju razvoda, već zbog razdvojenosti porodica, nestupanja u brak i neformiranja porodica, sve većeg broja jednoroditeljskih porodica, nevoljnih višegeneracijskih porodica, usljed ekonomske prisiljenosti na zajednički život itd. (Milosavljević, 2003). Sve to dovodi do „novih životnih stilova i formi“ porodičnog života (Opsenica Kostić, 2017).

Disfunkcionalnost porodica maloljetnih delinkvenata znači poremećaj unutarporodičnih odnosa ili funkcija, bez obzira na sastav/strukturu porodice. Ponekad se koristi termin dezorganizovana porodica, pod čim se podrazumijava isto, tj. poremećaj u porodičnom životu koji se, bez obzira na sastav porodice, dešava usljed nedostatka zajedništva i emocionalne povezanosti, što rezultira nemogućnošću ispunjavanja važnih porodičnih ciljeva (Golubović, 1981, prema Milosavljević, 2005). U takvoj porodici nedostaje zajedništvo, saradnja, solidarnost, emocionalna povezanost i podrška, što dovodi do poremećenosti porodičnih uloga i teških sukoba bez razrješenja (Marković, 1990, prema Vidanović, 2005).

Disfunkcionalnost porodica maloljetnih delinkvenata ispitana je kroz analizu podataka o porodičnim konfliktima, unutarporodičnom nasilju i socijalnim devijacijama roditelja. Pošlo se od pitanja da li maloljetni delinkventi žive u porodicama u kojima su visoko izraženi konflikti između njenih članova, emocionalno zlostavljanje i fizičko nasilje između roditelja ili između roditelja i djece. Socijalne devijacije roditelja odnose se na alkoholizam, toksikomaniju, kockanje, kriminal, prostituciju i prosjačenje.

U narednoj tabeli prikazani su verbalni sukobi, kao pokazatelj nezdrave komunikacije između članova porodice, te fizičko nasilje, razvrstano na nasilje roditelja prema maloljetniku i nasilje između roditelja.

Tabela 7: Zastupljenost konfliktata u porodicama maloljetnih delinkvenata

Verbalni sukobi	N	%
Nema sukoba	66	62,86
Rijetko	5	4,76
Povremeno	14	13,33
Često	20	19,05
Partnersko nasilje	N	%
Nema nasilja	90	85,71
Rijetko	3	2,86
Povremeno	4	3,81
Često	8	7,62
Fizičko nasilje prema maloljetniku	N	%
Nema nasilja	99	94,28
Rijetko	0	0
Povremeno	1	0,95
Često	4	3,81
Zanemarivanje	1	0,95

Konfliktne porodične veze (verbalni sukobi) prepoznati su kod 39 porodica (37,14%). U 22 slučaja radi se o sukobima između razvedenih roditelja a u 17 slučajeva o sukobima unutar cjelovitih porodica.

Kod 15 porodica (14,28%) je prisutno nasilje između roditeljskog para, a kod pet (4,76%) nasilje prema maloljetniku. Partnersko nasilje je približno podjednako zastupljeno u potpunim i nepotpunim porodicama (u sedam potpunih i osam porodica razvedenih roditelja). Nasilje prema maloljetniku je u četiri slučaja (3,81%) često izraženo, a u jednom slučaju (0,95%) rijetko. Četiri slučaja nasilja prema maloljetniku su evidentirana u potpunoj porodici, a samo jedan u porodici razvedenih roditelja. Zabilježen je i jedan slučaj (0,95%) zanemarivanja djeteta u jednoroditeljskoj porodici, koju karakteriše alkoholizam oca i razvod. Dakle, partnersko nasilje i nasilje prema maloljetniku su zabilježeni u relativno malom broju slučajeva.

Tabela 8: Socijalne devijacije roditelja maloljetnih delinkvenata

Vrsta socijalne devijacije	N	%
Alkoholizam	16	15,24
Narkomanija	2	1,90
Tabletomanija	2	11,90
Mentalna bolest	6	5,71
Kockanje	1	0,95
Kriminal	1	0,95
Porodice sa soc. devijacijama	28	26,67
Porodice bez soc. devijacija	77	73,33
UKUPNO PORODICA	105	100,00

Unutar 28 porodica (26,67%) zabilježena su devijantna ponašanja i mentalne bolesti roditelja. Dok je nasilje podjednako prisutno u cjelovitim porodicama i porodicama nakon razvoda, devijacije roditelja su više prisutne u porodicama razvedenih roditelja (cca. dvije trećine), u odnosu na nasilje u cjelovitim porodicama (cca. jedna trećina). U svim slučajevima izraženog nasilja prema maloljetniku prisutno je partnersko nasilje, alkoholizam ili kockarski porok oca, duševna bolest jednog od roditelja, ili kombinacija navedenih sociopatoloških pojava. Mentalna bolest jednog roditelja ide u paru sa izrazitim toksikomanskim problemom drugog (npr. majka bolesna, otac alkoholičar, ili otac bolestan, majka narkoman). Unutar jedne te iste porodice dešava se više devijantnih i po djecu rizičnih ponašanja: konflikt, nasilje, zanemarivanje, alkoholizam, narkomanija, kockanje, duševna bolest itd.

Kada su u pitanju konflikti i socijalne devijacije roditelja u porodicama maloljetnih delinkvenata, rezultati istraživanja daju ovakvu sliku: u 94, 28% porodica nema nasilja prema djetetu, u 85,71% porodica nema nasilja između roditelja, u 73,33 % porodica nisu prisutne socijalne devijacije roditelja, u 62,86% porodica nisu izraženi verbalni sukobi. Na osnovu ovih pokazatelja, može se konstatovati da nije potvrđena peta posebna hipoteza, prema kojoj većina maloljetnih delinkvenata živi u disfunkcionalnim porodicama.

U većini dostupnih istraživanja ističe se da "adolescenti koji se nasilno ponašaju potiču iz haotičnih i dezorganizovanih porodica u kojima je antisocijalno ponašanje bio roditeljski obrazac koji je rezultirao u nekompletnoj ili neadekvatnoj socijalizaciji deteta" (Kron, 2008: 34). Takođe, prema ranijim istraživanjima, u strukturalno potpunoj porodici emocionalno-komunikaciona atmosfera je u statistički značajnoj korelaciji sa toksikomanijom i maloljetničkim prestupništvom kod mladih, a disfunkcionalni porodični odnosi su direktan faktor nastanka prestupništva i toksikomanije, naročito ako je prisutno zanemarivanje i zlostavljanje, (Milosavljević, 2005, Lovrić, 2006). Psihijatrijski nalazi ukazuju na to da maloljetni delinkventi žive u atmosferi nasilja, toksikomanije ili drugih devijantnih ponašanja roditelja, sve do inkrimisanih. Djeca iz takvih porodica sklona su povlačenju i autodestrukciji (skitnja, prosjačenje, prostitucija, toksikomanija) ili u destruktivnom ponašanju (prestupništvo), pošto se poistovjećuje sa lošim likom roditelja koji su prestupnici, toksikomani ili polno izopačeni (Tadić, 1992). U istraživanju Merdovića (2009) nasilničko ponašanje maloljetnika povezuje se sa poremećenim porodičnim odnosima pa se navodi da "55,2% krivično sankcionisanih maloljetnika potiče iz porodica u kojima postoje fizički sukobi, a uočljiva je i korelacija između

neusaglašenosti vaspitnih stavova roditelja sa ispoljavanjem fizičkih konflikata u školi” (Merdović, 2009, prema Jugović, 2014: 86).

Rezultati ovog istraživanja prilično odstupaju od rezultata istraživanja u kojima se ističe drastičan uticaj porodične disfunkcionalnosti na maloljetničku delinkvenciju, a korespondiraju sa rezultatima istraživanja koja ukazuju na druge uzroke. Tako istraživanja u zemljama Evropske Unije ukazuju da su za dramatičan rast nasilja maloljetnika ključni kontekstualni faktori (socioekonomski uslovi života mladih, socijalna neintegrisanost, nezaposlenost i siromaštvo), a nasilna kriminala i antisocijalna ponašanja mladih objašnjavaju se uticajem medijskog nasilja (Pfeiffer, 1998, prema Jugović, 2010). Dakle, maloljetnička delinkvencija se ne može posmatrati isključivo kao posljedica porodičnog konteksta, nego i kao rezultat negativnih uticaja na mezo i makro socijalnom nivou.

ZAKLJUČAK

Naučnici se slažu da uzroke maloljetničke delinkvencije treba tražiti na tri nivoa: individualni (svojevoljan izbor), mikrosocijalni (porodica, prijatelji, vršnjaci, susjedstvo) i opštedruštvene okolnosti. Nesporno, porodica značajno doprinosi uspješnoj socijalizaciji djece, a nepovoljne porodične prilike se posmatraju kao ključni faktor maloljetničke delinkvencije. Prema rezultatima ovog istraživanja, u porodicama maloljetnih delinkvenata nije izražena obrazovna deprivacija, većina maloljetnih delinkvenata živi u prosječnim ili natprosječnim materijalno-finansijskim uslovima, te u potpunim i funkcionalnim porodicama. Time nije potvrđena opšta hipoteza prema kojoj u porodicama maloljetnih delinkvenata prevladavaju nepovoljne socio-ekonomske prilike. Ovakvi rezultati ukazuju na to da treba više pažnje posvetiti rizičnim i protektivnim faktorima iz šireg socijalnog okruženja. Jedan od razloga je taj što je maloljetnička delinkvencija karakteristična za osobe koje, tragajući za sopstvenim identitetom, odbacuju autoritet roditelja a podvrgavaju se uticaju drugih socijalnih grupa (najčešće vršnjaci) iz šireg okruženja. Drugo, u društvima koja su opterećena socijalnim problemima i sama porodica trpi sociomaterijalnu osujećenost te nije u mogućnosti da ispunjava, ne samo ekonomske, nego i druge funkcije - emocionalnu, vaspitnu, zaštitnu i socijalizatorsku.

Očuvanje i jačanje zdravih porodičnih odnosa ostaje prioritet. Uprkos burnim promjenama u savremenom društvu, porodica ostaje glavno protektivno uporište. Ne zanemarujući značaj drugih faktora socijalizacije, uticaj porodice na rano formiranje ličnosti je izuzetno značajan. Negativni uticaji su jači ukoliko su porodična iskustva negativna, dok se negativnim uticajima iz šireg okruženja lakše odupiru adolescenti koji imaju veći emocionalni oslonac u porodici i bolju sliku o sebi, što je ishod pozitivnih porodičnih interakcija (Milosavljević, 1999).

Jačanje uloge centra za socijalni rad kao organa starateljstva može doprinijeti predupređenju i suzbijanju maloljetničke delinkvencije. Zakonom o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku (2011) organu starateljstva su povjerene brojne aktivnosti u svim fazama postupanja sa maloljetnim delinkventima. Naročito je značajna primjena vaspitnih preporuka, kao alternativnog rješenja kojim se odvrća od redovne sudske procedure.

Širenje usluga socijalnog rada kroz otvaranje dnevnih centara za maloljetnike doprinosi procesu resocijalizacije a time i suzbijanju recidivizma kod maloljetnih počinitelja krivičnih djela. Primjer takve ustanove je Dnevni centar za maloljetnike u Banjoj Luci gdje se pruža stručna podrška maloljetnicima prema kojima se primjenjuju vaspitne preporuke i vaspitne mjere, djeci čiji postupak još uvijek nije okončan i onima čije ponašanje je procijenjeno kao rizično. U Centru se organizuju različite aktivnosti za korisnike: individualna i grupna psihosocijalna podrška, individualna i grupna pomoć u učenju, edukativni, zabavni, rekreativni i sportski sadržaji. Nekim korisnicima su druženja u dnevnom centru jedini kontakt s vršnjacima i ljudima van njihovih porodica. Usluge dnevnih centara često su namijenjene i roditeljima/porodicama korisnika. Među njima su edukacije, savjetovanje, psihološka podrška pa i slobodno vrijeme koje roditeljima stoji na raspolaganju dok djeca borave u Dnevnom centru. To vrijeme mogu da iskoriste za obavljanje obaveza koje nameće svakodnevni život. Rad dnevnih centara može da posluži i kao dobar primjer saradnje vladinog i nevladinog sektora, te i saradnje sa različitim institucijama na lokalnom nivou, odnosno kao primjer korištenja svih raspoloživih resursa u lokalnoj i široj zajednici.

Literatura

1. Ajduković, M. (2000). Ekološki multidimenzionalni pristup sagledavanju činitelja rizika i zaštite u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži. U Bašić, J. i Janković J. (ur.). *Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži*. Zagreb: Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju, str. 47-62.
2. Đurić, M. (2008). Egzogeni i endogeni faktori maloljetničke delinkvencije, u Mitrović, Lj. (Ur.) *Maloljetnička delinkvencija kao oblik društveno neprihvatljivog ponašanja (Tematski naučni skup)* (pp. 421-434). Banja Luka: Visoka škola unutrašnjih poslova
3. Golubović, Z. (1981). *Porodica kao ljudska zajednica*. Zagreb: Naprijed.
4. Gutović, V. (2001). *Ličnost i prestupništvo mladih*. Novi Sad: Napredak.
5. Jašović, Ž. (1978). *Kriminologija maloletničke delinkvencije*. Beograd: Naučna knjiga.
6. Jugović, A. (2014). *Zapisi iz anomalije: ogledi iz nauke o društvenim devijacijama*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
7. Jugović, A. (2018). Problemi u ponašanju dece školskog uzrasta: Pojmovni okviri, obeležja i implikacije za obrazovnu politiku. U: Lazarević, E., Gutvajn, N., Malinić, D., Ševa, N. Unapređivanje kvaliteta i dostupnosti obrazovanja u Srbiji. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja, str. 237-263.
8. Jugović, A. i Ilić, Z. (2011). Socio-kulturni kontekst kriminaliteta maloletnika u Srbiji. *Teme*, 35(2), 385-402.
9. Karić, T. Marković, Lj. Stojilović, I. i Mihić, V. (2015). Dnevni boravak za decu i mlade sa problemima u ponašanju: primer dobre prakse, u Kuburić, Z. Zotović, M. Škorić, M. i Kišjuhas, A. *Istraživanja u oblasti socijalnog rada, socijalne zaštite i socijalne politike*. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu i Filozofski fakultet, str. 179-196.
10. Konstantinović-Vilić, S. Nikolić-Ristanović, V. Kostić, M. (2009). *Kriminologija*. Niš: Pelikan print.
11. Kron, L. (2008). Globalne perspektive u kontroli i prevenciji kriminala. U L. Kron (ed.) *Kazneno zakonodavstvo i prevencija kriminala*, 29-43. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
12. Lovrić, S. (2006). *Mladi, socijalna kontrola i stranputice*, Banja Luka: Društvo psihologa RS.
13. Macanović, N. (2014). *Kriminogena inficiranost učenika*. Banja Luka: Udruženje nastavnika i saradnika Univerziteta u Banjoj Luci.
14. Macanović, N. (2020). Struktura i socioekonomska obilježja porodica maloljetnih prestupnika. U Macanović, N. ur. *Porodica i savremeno društvo - izazovi i perspektive*. Banja Luka, Centar modernih znanja, str. 505-511.
15. Macanović, N. (2020). *Socijalno neprihvatljivo ponašanje djece i adolescenata*. Banja Luka: Centar modernih znanja Banja Luka.
16. Macanović, M. (2021). *Resocijalizacija maloljetnih prestupnika*. Banja Luka: Centar modernih znanja.
17. Milosavljević, B. (2000). *Socijalna patologija*, Banja Luka: Filozofski fakultet.
18. Milosavljević, B. (2004). *Socijalna patologija i društvo*, Banja Luka: Filozofski fakultet.
19. Milosavljević, B. (2005). *Socijalna psihologija I – uvod u socijalnu psihologiju*. Banja Luka: Filozofski fakultet.
20. Milosavljević, M. (2003). *Devijacije i društvo*. Beograd: Izdavačka kuća Draganić.
21. Milosavljević, M. (2009). *Osnovne nauke socijalnog rada*, Banja Luka: Filozofski fakultet.
22. Milosavljević, M. i Jugović, A. (2009). *Izvan granica društva: savremeno društvo i marginalne grupe*. Beograd: Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu.
23. Milosavljević, M. Jugović, A. (2008). Socijalna isključenost i društvene devijacije mladih. U Radovanović, D. (ur.) *Poremećaji ponašanja u sistemu obrazovanja*, Beograd: Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.
24. Milosavljević, M. (2009). *Osnove nauke socijalnog rada*. Banja Luka: Filozofski fakultet.
25. Miočić, I. (2018). Fleksibilnost studije slučaja: prednost ili izazov za istraživače? *Ljetopis socijalnog rada* 2018, 25 (2), 175-194.
26. Opsenica Kostić, J. (2017). *Novi životni stilovi i forme porodice*. Niš: Filozofski fakultet.

27. Petrović, J. (2013). *Nemam, dakle ne postojim*. Banja Luka: Fakultet političkih nauka.
28. Stojaković, P. (2011). *Pedagoška psihologija II*. Banja Luka: Filozofski fakultet.
29. Tadić, N. (1992). *Psihijatrija detinjstva i mladosti*. Beograd: Naučna knjiga.
30. Zakon o socijalnoj zaštiti Republike Srpske, Sl. glasnik br. 37/2012, 90/2016, 94/2019 i 42/2020. Dostupno na <https://www.paragraf.ba/propisi/republika-srpska/zakon-o-socijalnoj-zastiti.html>, pristupljeno 23.06.2021.

FAMILY RISK FACTORS OF JUVENILE DELINQUENCY

***Prof. Dr. Nebojša Macanović Faculty of Political Sciences Banja Luka
Marko Ružičić, MA Master of Social Work***

Abstract: According to sociological theories, social factors are crucial for the occurrence of juvenile delinquency. The family is viewed as the primary social environment, within which protective and/or risk factors for the occurrence of juvenile delinquency can be identified. In the research of family risk factors, it was assumed that the majority of juvenile delinquents come from families dominated by unfavorable socioeconomic characteristics. The method of content analysis was applied to a sample of 105 files of juvenile delinquents, users of the Banja Luka Day Center for Juveniles. Contrary to popular belief, it was established that the majority of juvenile delinquents live in complete and functional families where there is no educational deprivation and housing and financial conditions are satisfactory. It was concluded that in the prevention of juvenile delinquency, more attention should be focused on the influences of the wider social environment. Accordingly, the theory of social anomie and social exclusion is an important theoretical framework for the activities of helping professions, including social work.

Keywords: juvenile delinquency, family, social work